

Luonnollinen kääntäminen, kielenvälitys vai ad hoc -tulkkaus?

Terminologinen näkökulma käännöstieteen reuna-alueille

NINA PILKE, LEENA KOLEHMAINEN JA ESA PENTTILÄ

1 Johdanto

Suomentaja kääntää kauno- ja tietokirjallisuutta, av-kääntäjä tuottaa ruututekstejä muun muassa vieraskielisiin tv-ohjelmiin ja asiatekstien kääntäjä kääntää erilaisia dokumentteja, kuten käyttöohjeita ja viranomaisasiakirjoja. Konferenssitulkki tulkkaa konferensseissa, oikeustulkki oikeudessa ja asioimistulkki erilaisissa vuorovaikutustilanteissa viranomaisten kanssa asioidessa. Nämä ammattikäntämisen ja -tulkkauksen kontekstit muodostavat käännöstieteellisen tutkimuksen perinteisen tutkimuskohteen, jonka termit ovat pitkälti vakiintuneet ja jonka useimmista osa-alueista on runsaasti tutkimustietoa.

Vähemmän tunnettuja ja tutkittuja käännöstieteessä ovat ammattikäntämisen ja -tulkkauksen ulkopuoliset tilanteet, joissa esiintyy kääntämistä tai tulkkausta. Tällöin kääntäminen ja tulkkaus eivät ole välttämättä ammattitoimintaa, monikielinen henkilö ei tyypillisesti käännä tai tulkkaa päätoimisesti tai ansaitakseen elantonsa, kääntäminen ja tulkkaus limittyvät henkilön muuhun kielelliseen vuorovaikutukseen, henkilöllä ei ole kääntäjän tai tulkin koulutusta tai kääntävä ja tulkkaava henkilö on lapsi tai nuori. Tällaista käännöstieteen reuna-alueille sijoittuvaa kääntämistä ja tulkkausta eivät tyypillisesti ohjaa samanlaiset eettiset tai kodifoidut normit, joista on sovittu ammattikäntämisen ja -tulkkauksen konteksteissa, ja toiminnan tutkimus on vielä pitkälti vakiintumaton käännöstieteen osa-alue. Edes ilmiön nimityksestä ei ole yksimielisyyttä, ja sitä onkin kutsuttu esimerkiksi *luonnolliseksi kääntämiseksi ja tulkkaukseksi*, *maallikkokääntämiseksi ja -tulkkaukseksi*, *ad hoc -kääntämiseksi ja -tulkkaukseksi* tai *ei-ammattilliseksi kääntämiseksi ja tulkkaukseksi*. Toiminta on osin myös voitu koonaan erottaa kääntämisestä ja tulkkauksesta, ja se on nimetty esimerkiksi *kielen-*

välitykseksi. Tässä kirjoituksessa valitsemme lähtökohdaksi vanhimman termin *luonnollinen kääntäminen*, jonka alan pioneeri Brian Harris lanseerasi 1970-luvulla (Harris 1973), ja viittaamme sillä ammattikäntämisen ja -tulkkauksen ulkopuolisiin kääntämisen ja tulkkauksen ilmiöihin.

Tämän teemanumeron kirjoitukset tekevät tunnetuksi luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen tilanteita, käytänteitä ja toimijoita. Kirjoitukset tuovat ilmi, kuinka tavallisesta ja laajasta ilmiöstä on kyse ja kuinka kääntäminen ja tulkkaus voivat limitytyä muuhun vuorovaikutukseen ja henkilön muihin rooleihin. Lisäksi kirjoituksista käy ilmi, kuinka runsaasti luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen ilmiöt varioivat ja kuinka vaikea niille siksi on löytää yhteistä nimittäjää. Teemanumeron avaa Kujamäen ja Paloposken (2015) artikkeli, jonka näkökulma on historiallinen. Siinä tarkastellaan yhtäältä suomalaisia lapsitulkkeja toisen maailmansodan kontekstissa ja toisaalta sitä, miten tieto- ja kaunokirjallisuuden suomentaminen oli 1800-luvun Suomessa monien ”moniammattilaisten”, opettajien, toimittajien ja kirjailijoiden yksi työsaara muiden ohella. Kolehmainen, Koskisen ja Riionheimon (2015) katsaus puolestaan kuvaa tavallisten kielenpuhujien yksilöllisen monikielisyden tuottamaa satunnaista mikro-tason käännös- ja tulkkaustoimintaa erilaisissa arkisissa, ei-institutionaalisissa konteksteissa. Heittolan ja Välimaan (2015) sekä Koskelan (2015) kirjoituksissa taas käsitellään kääntämisen ja tulkkauksen limittymistä henkilön muihin asiantuntijatehtäviin, vaikka tämä ei olekaan ammattikäntäjä tai -tulkki: suomalaiset poliisiviranomaiset, terveydenhuollon henkilöstö ja kaksikielisten muodollisten kokousten osallistujat kääntävät ja tulkkaavat asiantuntijatehtäviensä ja -rooliensa ohessa.

Tämä kirjoitus johdattelee teemanumerossa käsiteltävien ilmiöiden tutkimukseen käsitteiden ja termien kautta. Tavoittemme on muodostaa kokonaiskuva luonnollisesta kääntämisestä ja tulkkauksesta käsitteenä sekä kartoittaa siihen liittyvää terminologiaa variaatiota tarkastelemalla (mutta ei normittamalla) alan tutkijoiden käyttämiä määritelmiä ja termejä. Havainnollistamme ajankohtaista luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen tutkimusta ja tutkijoiden termejä kahden valikoidun esimerkin avulla: Näistä ensimmäinen on lasten ja nuorten toimijuus kääntäjinä ja tulkkeina. Toinen esimerkkimme on tutkimuskohteenakin hyvin erilainen joukkoistettu kääntäminen, joka on sidoksissa globalisaatioon ja digitalisaatioon. Sen tavoitteena voi olla esimerkiksi avustaminen katastrofiolosuhteissa tai tietyn tuotteen lokalisointi pienelle kielialueelle yhteistoiminnallisina menetelmin.

Menetelmällisenä lähtökohtana tässä kirjoituksessa toimii terminologinen käsitteanalyysi, jonka motiiviksi Nuopponen (2003) näkee tarpeen jäsentää uusia havain-toja olemassa olevan tiedon pohjalta. Erikoisalan asiantuntijoille käsitteanalyysi tarjoaa keinoja oman alan käsitteistön ja termistön kehittämiseen ja yhtenäistämiseen käsitteisällöistä lähtien. Tietorakenteiden tuominen näkyväksi visuaalisen käsittejärjestelmän avulla avaa alan tutkijoille ja muille asiantuntijoille sitä, millaiseksi luonnollista kääntämistä koskeva käsitteistö on muotoutunut. Tämän pohjalta taas on mahdollista tehdä päätelmiä tämän käännöstieteen osa-alueen tilasta ja tulevasta tutkimustarpeesta. Käytetyn termistön kartoittaminen sekä synonymian ja vieraskielisten vastaavuuksien kuvaaminen puolestaan tuo ilmi, miltä tilanne näyttää terminmuodostuksen kannalta. Koska tutkimusta aiheesta on julkaistu suomeksi

vasta varsin vähän, ei suomenkielistä termistöä ole kaikilta osin vielä olemassa. Kirjoituksemme pyrkiikin herättämään tiedeyhteisössä keskustelua omakielisen terminologian tarpeesta englanninkielisten termien pohjalta.

Kirjoituksen rakenne on seuraava: Luvussa 2 luomme lyhyen katsauksen alan pioneerin, Brian Harrisin tutkimukseen ja siihen kohdistettuun kritiikkiin, ja luvussa 3 teemme luonnollisen kääntämisen käsitteen terminologista analyysia. Luvussa 4 taas tarkastelemme termejä ja kahta tutkimusilmiötä, ja luvussa 5 päätämme kirjoituksen lyhyeen kokoavaan pohdintaan.

2 Brian Harris: luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen pioneeri

Koska kaikissa monikielisissä yhteisöissä on aina harjoitettu kääntämistä ja tulkkausta, ovat luonnollinen kääntäminen ja tulkkaus ikivanhoja ilmiöitä. Tästä huolimatta ne ovat jääneet käännöstieteessä ammattikäntämisen ja -tulkkauksen kontekstien tutkimuksen varjoon. Parhaillaan niiden tutkimus on kuitenkin kehittymässä uudeksi tutkimusalaksi. Käänteestä kertoo muun muassa aiheelle omistettu konferenssisarja NPIT eli *Non-professional interpreting and translating*.¹ Samalla termi *ei-ammattillinen kääntäminen ja tulkkaus* (engl. *non-professional translating and interpreting*) näyttäisi olevan syrjäyttämässä Harrisin alkuperäistä *luonnollisen kääntämisen* termiä.²

Luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen lähtökohtana voidaan pitää 1970-lukua, jolloin Brian Harris alkoi tehdä ilmiötä näkyväksi esitelmissään ja julkaisuissaan. Hän lanseerasi termin *la traduction naturelle* 'luonnollinen kääntäminen' vuonna 1973. Häntä voidaan pitää erityisesti lasten ja nuorten harjoittaman kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen pioneerina (*child language brokering*, ks. alalukua 4.1), sillä hänen varhaisten kirjoitustensa keskiössä olivat nimenomaan monikielisten perheiden lapset ja nuoret, joiden vuorovaikutukseen limittyi tulkkausta tai jotka toimivat perheenjäsenilleen tulkkina yhteiskunnassa (ks. esim. Harris & Sherwood 1978; Harris 1980). Harrisin keskeinen argumentti oli, että kääntäminen ja tulkkaus eivät rajoitu ammattitilanteisiin vaan esiintyvät kaikenlaisissa monikielisissä konteksteissa, joissa kääntävät ja tulkkavat osallistujat ovat tavallisia monikielisiä puhujia (ks. esim. Harris 1980).

Harrisin lähestymistapa oli pitkälti kognitiivinen: hän luonnehti kääntämistä ja tulkkausta kaksikielisyyden mahdollistamaksi luonnolliseksi kyvyksi. Luonnollisen kääntämisen käsitettä hän lähti rajaamaan Sherwoodin kanssa määrittelemällä sen arkipäivän tilanteissa tapahtuvaksi kääntämiseksi, jota harjoittavat kaksikieliset puhujat, joilla ei ole siihen erityistä koulutusta (Harris & Sherwood 1978). Kääntäminen

1. NPIT on tähän mennessä järjestetty kaksi kertaa (2012 Forlì, Italia; 2014 GERMERSHEIM, Saksa). Jatkoa on luvussa vuosina 2016 (Zürich) ja 2018 (Etelä-Afrikka). Ks. myös Hokkanen & Kujamäki 2015.

2. Valitsemme silti tässä kirjoituksessa yläkäsitteeksi luonnollisen kääntämisen. *Ei-ammattillinen* on ongelmallinen ammatillisissa konteksteissa, joissa kääntäminen ja tulkkaus ovat osa monikielisen henkilön muita tehtäviä. Myös käännöstieteen ajankohtaisessa käsikirjassa *Handbook of translation studies* hakusanaksi on valittu *natural translator and interpreter* muiden vaihtoehtojen sijaan (Antonini 2011, s.v. *natural translator and interpreter*).

kattaa tässä sekä suullisen että kirjallisen toiminnan, joka nähdään jokaisen kaksikielisen intuitiivisena kykynä iästä riippumatta (ks. myös Harris 2012a, 2009). Muissa aikalaiskäännöstieteilijöissä Harrisin ajatukset herättivät runsaasti keskustelua (ks. esim. Toury 1986; Toury 2012: 277–293). Torjuvan vastaanoton sai erityisesti Harrisin (1976) esittämä vaade arkivuorovaikutuksessa esiintyvän luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen priorisoinnista tutkimuksessa: hänen mukaansa sen tulisi muodostaa käännöstieteen ydin ja vasta sen jälkeen tutkijat voisivat siirtyä tarkastelemaan ammattikäntäjien ja -tulkkien toimintaa (ks. esim. Krings 1986: 19–21).

Ajankohtaisessa blogissaan *Unprofessional translation* (2009–) Harris on aktiivisesti jatkanut luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen tunnetuksi tekemistä. Blogi kuvaa muun muassa tv-uutisista ja -ohjelmista, lehtikirjoituksista ja ajankohtaisesta tutkimuskirjallisuudesta poimittuja tilanteita, joissa kääntäjänä tai tulkkina toimii joku muu kuin alan ammattilainen. Kuvatuissa tilanteissa on kyse esimerkiksi sotilaallisista konflikteista (paikalliset asukkaat vieraiden sotilaiden tai uutistoimittajien ”tulkkioppaina”), kansainvälisistä urheilukisoista (ns. tapahtumaisännät ja -emännät urheilijoiden tulkkina), luonnonkatastrofeista (kännykällä lähetettyjen hätäviestien kääntämisen joukoistaminen), tv-ohjelmista (juontajat tulkkina) ja poliisikuulusteluista (poliisit tulkkina). Harrisin blogikirjoitukset eivät edusta tutkimusta mutta kiinnostavat lukijan huomion luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen tavallisuuteen maailmassa.

Blogissaan Harris on myös palannut aikaisempiin termivalintoihinsa ja tuonut esille vaihtoehtoja: koska *natural translation* (NT) on polyseeminen ja oli jo 1970-luvulla käytössä käsitteen ’idiomaattinen, luonnolliselta kuulostava käännös’ ilmauksena, olisivat termit *native translation*, *intuitive translation*, *untrained translation* tai *natural interpreting* voineet hänestä olla parempia vaihtoehtoja, jotka antaisivat myös haku-koneista parempia osumia ilmiöstä kiinnostuneille kuin NT (Harris 2009).

3 Luonnollisen kääntämisen käsite ja käsiteanalyysin kulmakivet

Tässä luvussa tarkastelemme luonnollista kääntämistä käsitteenä sekä analysoimme, millaisia käsitepiirteitä eri tutkijat liittävät siihen. Samalla havainnollistamme käsiteanalyysin menetelmää ja vaiheita.

Käsitteenä luonnollinen kääntäminen on dynaaminen eli toimintaa. Toiminnan käsitteen ytimessä on siihen liittyvä dynaaminen aspekti eli se, mitä joku tekee tietoisesti (ks. Pilke 2000: 104–134). Kääntäminen laventuu Harrisin (1980) sekä Harrisin ja Sherwoodin (1978) raporttoimien tutkimusten valossa ammattitoiminnasta ei-ammattilliseen tekemiseen ja lähdekielisen viestin siirtämisestä kohdekielelle niin, että se kattaa tapaukset tiivistetystä avainkohdat sisältävästä viestistä aina sisällöltään manipuloituun viestiin. Luonnollinen kääntäminen voi kohdistua sekä omaan (*autotranslation*) että toisen tuotokseen (*transduction*), ja sitä voidaan tarkastella niin rakenteiden siirtona kielten välillä (*transcoding*) kuin ymmärrykseen pohjautuvana lähdekielisen viestin purkuna ja uudelleenkodeauksena kohdekielellä (*interpreting*). Tiedeyhteisö on omaksunut *luonnollisen kääntämisen*, mutta termit *autotranslation*, *transduction* ja *transcoding* eivät ole levinneet laajempaan käyttöön.

Käsitepiirteiden analyysissä käytämme terminologian teoriaa ja menetelmiä (ks. esim. Laurén, Myking & Picht 1997; Nuopponen & Pilke 2010). Tietyn käsitteen sisältöä ja sen suhteita muihin käsitteisiin selvittävä ja käsitepiirteiden määrittämiseen perustuva käsiteanalyysi on terminologisten menetelmien kulmakivi (ks. Nuopponen 1994, 2003, 2009). Käsitepiirreanalyysissä käsitteeseen liitetyjä käsitepiirteitä poimitaan erikoisalan lähteistä ilmiöön liitettyjen ilmausten (esim. lauseke, lause) muodossa ja luokitellaan käsitepiirretyypeittäin (Nuopponen & Pilke 2010: 27). Tässä kirjoituksessa lähteinä on käytetty Harrisin blogia (Harris 2009), luonnollista kääntämistä ja tulkkausta koskevia bibliografioita (Harris 2012a; Hall ym. 2005; Morales & Hanson 2005) sekä siitä julkaistua tutkimusta.

Toiminnan käsitteeseen liittyviä käsitepiirretyyppejä on kuusi: toimija (kuka?), tavoite (miksi?), menetelmä (miten?), olosuhteet (missä tilanteessa?), aika (milloin/kuinka kauan?) ja paikka (missä?). Tilanteen ja määritelmätarpeen mukaan käsitteen määritelmään valitaan sopiva yhdistelmä kuvaamaan ilmiötä kussakin tapauksessa. (Pilke 2000: 154–161.) Esimerkiksi edellä mainitussa Harrisin ja Sherwoodin (1978) määritelmässä realisoituvat näistä käsitepiirteinä *toimija* ('kaksikieliset, joilla ei ole siihen erityistä koulutusta') ja *olosuhteet* ('arkipäivän tilanteissa'). Harrisin teksteistä (1980, 2009, 2012a) löytyy myös mainintoja *menetelmästä* ('spontaanisti', 'pääasiassa suullisesti') sekä yleinen olosuhteisiin viittaus toiminnan universaalista luonteesta kielen, kulttuurin ja ajan suhteen.

Luonnollisen kääntämisen käsitepiirteet kootaan tässä kirjoituksessa kokonaisuudeksi käsitepiirretyypeittäin niin kutsutun *satelliittimallin* avulla (ks. kuvioita 1–2, liitteet 1–2 s. 338–341). Satelliittimalli on mielekarttamainen graafinen esitystapa, jonka avulla hahmottuvat visuaalisesti ne kokonaisuudet, joihin käsitteistö järjestyy. Keskeinen käsite, tässä luonnollinen kääntäminen, sijoitetaan keskiöön (keskusnoodi) ja lähikäsitteet, tässä käsitepiirteet käsitepiirretyypeittäin, sen ympärille (satelliittinoodit). Satelliittimallissa käsitteiden väliset suhteet voivat olla erityyppisiä, mikä mahdollistaa esimerkiksi koostumussuhteita tai temporaalista käsitejärjestelmää laajemman kuvauksen. Käsitepiirteisiin liittyviä erilaisia näkökulmia voi jaotella erityisten apuluokkien avulla. (Nuopponen 2000; Nuopponen & Pilke 2010: 32–48.) Esimerkiksi kuviossa 1 apuluokkia ovat toimijatyyppeihin liitetyt kuusi näkökulmaa: ikä, koulutus, osaaminen, tausta, kokemus ja toiminta tai tehtävä.

Satelliittimalli mahdollistaa saman käsitepiirteen sijoittamisen tarvittaessa eri tyyppien alle. Esimerkiksi *fanikääntäjän* (ks. alalukua 4.2) voisi sijoittaa toimijanoodin lisäksi myös olosuhteenoodiin (vapaaehtoinen), menetelmänoodiin (ilmainen) ja paikkanoodiin (harrastukset/vapaa-aika). Koska kuviot 1 ja 2 ovat jo nykyisessä muodossaan liian laajoja esitettäväksi yhtenä kuviona painettuna, on noodeissa esitettyä tietoa pitänyt rajata. Kuviot 1 ja 2 ovat näin ollen yksinkertaistuksia, joissa käsitepiirteet on esitetty ensisijaisiksi katsomissamme noodeissa. Kuvioissa 1 (käsitepiirretyypit *toimija*, *tavoite/tulos* ja *menetelmä*) ja 2 (käsitepiirretyypit *olosuhteet*, *aika* ja *paikka*) on suomen kielellä esitettyjen piirteiden rinnalla tai niiden sijaan mukana myös aineistossa esiintyviä englanninkielisiä piirteiden ilmauksia.

Toiminnan ja tapahtuman loogisena erona on nähty ihminen toimijana, mikä tekee käsitepiirretyypistä *toimija* toiminnan käsitteelle keskeisen (ks. esim. Rescher 1970:

249; von Wright 1963). Toimija voi olla yksilö tai kollektiivi, joka usein toimii tiettyjen sosiaalisten ja normatiivisten kriteerien pohjalta. Yksilön toimiessa esimerkiksi valtion tai yrityksen edustajana toimintaa ohjaavat kolmenlaiset säännöt: pitäisi olla -säännöt (esim. miten hallinnon pitäisi rakentua), pitäisi tehdä -säännöt (mitä eri vakanssien haltijoiden pitäisi tehdä eri tilanteissa) ja saa tehdä -säännöt (mitkä toiminnat ovat sallittuja). (Tuomela 1989: 476–477, 481; Rescher 1970: 249.)

Kaikkia toimijoita koskeva luonnollisen kääntämisen käsitepiirre on tarkastellun aineiston valossa kielitaito joko kahdessa tai useammassa kielessä. Harrisin luonnollisen kääntämisen käsitteeseen liittämä piirre koulutukseettomuudesta sen sijaan rajaisi esimerkiksi vapaaehtoistyönään kääntävät ammattikäntäjät (ks. alalukua 4.2) sekä myös eri vaiheessa olevat opiskelijat tämän käsitteen ulkopuolelle.³ Tässä yhteydessä nouseekin kysymys siitä, milloin ja miten tekemällä opittu ja koulutuksen kautta saavutettu tietotaito ja tietoisuus normeista on tarpeen eriyttää suhteessa lopputulokseen.

Lähdeaineiston perusteella käsitepiirretyyppi *tavoite* on toimijapiirteen rinnalla luonnollisen kääntämisen käsitteen toinen keskeinen piirre. Luonnolliseen kääntämiseen linkittyvä toiminta näyttäisi kattavan kolme tavoitteeseen liittyvää näkökulmaa. Kohdetoimijan eli tehtyjä käännöksiä tarvitsevan ja hyödyntävän näkökulmasta tavoitteena on osallistuminen ja myös osallisuuden mahdollisuus. Agenttitoimijan näkökulmasta tavoitteiksi määrittävät vastuunkanto, kontrolli sekä lojaalisuus, solidaarisuus ja sitoutuminen. Yhteiskunnan, yhteisön tai organisaation näkökulmasta tavoitteeksi voidaan asettaa tiedon- ja kulttuurinvälitys, palvelufunktio tai yhteisöllisyys.

Käsitepiirretyyppiin *menetelmä* liitetyt piirteet kuvaavat tekemisen tapaa. Luonnollinen kääntäminen on katsottu spontaaniksi ja myös epäviralliseksi toiminnaksi, jota määrittää improvisointi ja sitä kautta *ad hoc* -tyyppiset ratkaisut. Normatiivisuuden mukaan voi olla kyse sekä institutionalisoituneesta että ei-institutionalisoituneesta toiminnasta. Ensin mainittua määrittävät toiminnan tunnistettu ja tunnustettu rooli. Jälkimmäisen tunnuspiirteet puolestaan ovat fragmentaarisuus, epäsystemaattisuus ja täsmällisten normien puuttuminen. Erikoisalaviestinnän kontekstissa kysymys virallisuudesta on useamman käsitepiirretyypin kannalta keskeinen. Menetelmäpiirteeseen voidaan lukea myös toiminnan kustannukset. Luonnollisen kääntämisen piirteitä sisältävä toiminta voi olla sekä ilmaista että vastikkeellista. Vastikkeettomuus on jos-

---

3. Harris (2009) erottelee blogissaan toimijuudet seuraavien neljää käsitettä edustavien termien kautta: luonnollinen kääntäjä ja tulkki (*natural translator*), syntyperäinen kääntäjä ja tulkki (*native translator*), koulutettu kääntäjä ja tulkki (*expert/trained translator*) ja ammattimainen kääntäjä ja tulkki (*professional translator*). Kahden ensimmäisen väliseksi eroksi hän katsoo sen, että syntyperäinen on kehittänyt kykyään kokemuksen ja havainnoinnin kautta sisäistämällä näin kääntämiseen liittyviä sosiaalisia normeja, kun taas luonnollisen kääntäjän ja tulkin tietoisuus hyvästä tai oikeanlaisesta käännöksestä on hyvin rajoittunutta tai sitä ei ole lainkaan. Kaksi viimeksi mainittua käsitettä Harris erottaa koulutuksella ja tutkinnolla (*expert/trained*) ja elannokseen kääntämisellä (*professional*; suomenkielisistä termeistä ks. myös Koskinen 2013: 17–19). Näiden termien ongelma on se, että rinnakkaiskäsitteitä edustavat termit kuvaavat eri käsitepiirreluokkiin kuuluvia ominaisuuksia: *luonnollinen* ilmaisee menetelmää, kun taas *natiivi* ilmaisee toimijaan liittyvää ominaisuutta. Kun näitä rajauksia tarkastelee lisäksi niiden moninaisten näkökulmien ja tilanteiden kautta, joita toimintaan liittyy, voi olla vaikea erottaa käsitteitä toisistaan näillä kriteereillä etenkin, jos on kyse diakronisesta erikoisalakohtaisesta toiminnasta, jolloin opitun määrä ja laatu lisääntyy tekemällä. Tällöin voi olla tarpeen tehdä ero esimerkiksi *ammattikäntämisen* (kääntäminen päätyönä) ja *ammattillisen kääntämisen* (kääntäminen osana muunlaisia työtehtäviä) välillä.

kus nostettu esille ratkaisevana käsitepiirteenä erottamaan luonnollista kääntämistä ja tulkkausta ammattitoiminnasta (ks. esim. *2nd International Conference on Non-professional interpreting and translation* -konferenssin esitelmäkutsu⁴), mutta kuten Kujamäen ja Paloposken (2015) artikkeli tässä teemanumerossa tuo ilmi, ei rahallinen korvaus tee esimerkiksi saksalaisille sotilaille toisessa maailmansodassa tulkanneista suomalaislapsista ammattitulkkeja. Menetelmäpiirteeseen voi lukea myös sen, kuinka sisältöä välitetään: se voi tapahtua tiivistäen vuorovaikutuksessa tilanteeseen osallistuvien kanssa, ja myös sisällön manipulointi on mahdollista. Toimija taas voi usein jo roolinsa kautta (esim. perheenjäsen) olla vahvasti kokemuksellisesti osallisena tilanteessa, joka voi modaaliteetiltaan olla suullinen, kirjallinen tai visuaalinen.

Käsitepiirretyyppeihin *olosuhteet* kuuluvat piirteet kuvaavat toiminnan tilanteen yleisiä oloja (ks. kuviota 2 s. 340–341). Ammattisidonnaisuuden, erikoisalohtaisuuden ja yhteiskunnallisuuden mukaan toiminta voidaan nähdä joko ammattiin liittyvänä tai siitä erillisenä julkisen sektorin tai yksityisen sektorin toimintana. Esimerkiksi Heittolan ja Välimaan tutkimuksessa (2015) poliisit ja sairaanhoitajat toimivat erikoisaloillaan ja ammateissaan julkisella sektorilla. Työnjaon mukaan olosuhteita voidaan tarkastella sen mukaan, onko henkilö valittu tai velvoitettu tehtävään vai toimiiko hän vapaaehtoisesti. Olosuhteita koskevat kääntämisen tarpeet voivat määrittyä kieli-, perhe- tai kulttuurikohtaisesti. Esimerkiksi useissa luonnollista kääntämistä koskevissa tutkimuksissa kohteena ovat vähemmistö-, maahanmuuttaja- tai uhanalaiset kielet. Olosuhteisiin voidaan laskea myös toiminta katastrofi- ja konfliktitilanteessa sekä teknisestä käyttönäkökulmasta myös verkkoympäristössä tapahtuva toiminta (*user-generated translation*).

Käsitepiirretyypit *aika* ja *paikka* sisältävät sellaiset käsitepiirteet, joiden avulla kuvataan toiminnan kestoa ja sijoittumista. Luonnollista kääntämistä koskevissa tutkimuksissa tarkastellaan sekä synkronista että pidemmälle ajanjaksolle sijoittuvaa diakronista toimintaa. Ajalliseen määreeseen liittyy myös toiminnan aikaa vievä piirre, joka liittyy tehokkuuteen esimerkiksi hoitotilanteessa. Vuorovaikutuksellisesti luonnollinen kääntäminen voi tapahtua välittömästi tai viivästettynä. Tilan mukaan toiminta voi olla fyysistä tai virtuaalista (verkko, tv), ja sitä voi esiintyä sekä virallisissa että epävirallisissa (arkikeskustelu, harrastukset) yhteyksissä.

Luonnollisen kääntämisen käsitepiirteiden läpikäynti osoittaa, että kyse on monitahoisesta toiminnasta, jonka määrittelyssä näkökulmalla ja rajauksilla on merkitystä. Jos Harrisin ja Sherwoodin luonnolliseen kääntämiseen liittämää toimijakäsitepiirrettä tulkitaan tiukasti, voivat samassa tilanteessa toteutuvat ja samaan lopputulokseen päätyvät toiminnot olla eri käsitteiden ilmentymiä, joilla on omat erottavat käsitepiirteensä. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi, kun lapsi perheenjäsenenä (ks. alalukua 4.1) tai aikuinen sairaalahenkilökuntaan kuuluvana tulkkaa lääkärin ja potilaan välillä. Terminologisesti mahdollinen tulkinta on myös, että sama käsite voidaan luokitella ja nimetä eri tavoin sen mukaan, mitkä käsitepiirteet katsotaan olennaisiksi.

---

4. <http://www.fb06.uni-mainz.de/ikk/402.php> (12.7.2015).

4 Kaksi ajankohtaista teemaa termeineen

Kuvaamme seuraavaksi kahden luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen ilmiön tutkimusta ja tutkijoiden termivalintoja edellä esitettyjen käsitepiirretyyppien pohjalta. Suomenkielisiä termivastineita on kartoitettu suomeksi julkaistuista tutkimuksista, ja jos sellainen on löytynyt, annetaan se ennen sulkeissa olevaa englanninkielistä vastinetta. Esiteltäviksi valikoiduissa teemoissa realisoituu termitasolla osin eri käsitepiirteitä. Luonnolliseen kääntämiseen liittyvä toimijuus on Harrisin (2012a, 2012b) mukaan keskittynyt maahanmuuttajataustaisiin lapsiin, jotka toimivat kielenvälittäjinä vanhemmilleen tai muille perheenjäsenilleen eri yhteyksissä. Tätä ilmiötä kuvaamme lähemmin alaluvussa 4.1 keskeisen tutkimuksen valossa. Alaluvussa 4.2 taas kuvaamme globalisaatioon ja digitalisoitumiseen liittyvää joukkoistettua kääntämistä koskevaa tutkimusta toiminnan tavoitteen ja tuloksen sekä tärkeään rooliin nousevien olosuhteiden pohjalta.

4.1 Lapset kääntäjinä ja tulkkeina

Luonnollisen kääntämisen ja tulkkauksen toimijoista eniten tutkimustietoa on saatavilla monikielisten perheiden lapsista ja nuorista, jotka toimivat kääntäjinä ja tulkkeina perheenjäsentensä ja ympäröivän yhteiskunnan eri tahojen välillä. Toimijat onkin usein nostettu esiin termeissä: *language broker* (LB) sekä toimijoiden ikää ilmaiseva *child language broker* (CLB) lienevät levinneimmät termit. Suomenkielisessä tutkimuksessa on käytetty termiä *kielenvälittäjä*, vaikkakaan se ei ole välttämättä viitanut juuri lasten ja nuorten tulkkaustoimintaan (ks. esim. Harjunpää 2011). Suurin osa lapsia ja nuoria koskevasta tutkimuksesta on tehty kieli- ja käännöstieteen ulkopuolella esimerkiksi kasvatustieteissä, sosiologiassa tai psykologiassa. Tutkimus on keskittynyt Yhdysvaltoihin (ks. esim. Tse 1995; Orellana 2009) ja Brittein saarille (ks. esim. Hall 2004), mutta on levinnyt viime vuosina Keski- ja Etelä-Eurooppaan (ks. esim. Rajič 2008; Meyer, Pawlack & Kliche 2010; Cirillo, Torresi & Valentini 2010). Erityisen kiinnostuksen kohteena on ollut maahanmuuttajaperheiden lasten ja nuorten kääntäminen ja tulkkaus – he omaksuvat uuden asuinympäristönsä kielen usein ensimmäisenä ja vanhempiaan nopeammin ja saavat roolin toimia viestin välittäjänä perheenjäsenten ja yhteiskunnan välillä. Suomessa lapsikäntäjistä ja -tulkeista ei ole vielä kovin runsaasti tutkimustietoa saatavilla.⁵

Tutkijat ovat kartoittaneet käyttöaloja, joissa lasten ja nuorten kääntämistä ja tulkkausta tapahtuu, ja huomanneet niiden kattavan yhteiskunnan monia keskeisiä osaluoteita (ks. esim. Valdés, Chávez & Angelelli 2002; Orellana 2009):

---

5. Se, että äskettäin ilmestynyt viranomaisille kohdistettu tulkin käytön opas korostetusti ohjeistaa välttämään lapsitulkkiä käyttöä, viittaa siihen, että nyky-Suomessa lapsia hyödynnetään asioimis-tulkkeina (*Vältä väärinkäsityksiä – käytä tulkkia* 2011). Latomaan (2013) haastattelemien rehtorien mukaan lapsia ja nuoria ei pääsääntöisesti käytetä tulkkeina tamperelaiskouluissa, mutta hätätilanteissa heihin on voitu nojautua. Katajiston (2009) mukaan lapset ja nuoret tulkkaavat myös terveydenhuollossa. Myös jatkosodan kontekstissa lapset ovat toimineet tulkkeina Suomessa (ks. Kujamäki & Paloposki 2015).

- koti, perhe ja naapurusto (esim. puhelinsoittojen tulkkaus, arkikeskustelujen tulkkaus naapurustossa)
- viihde ja vapaa-aika (esim. sanomalehtien ja tv-ohjelmien tulkkaus perheenjäsenille)
- työ (esim. vanhempien työpaikka- ja työttömyyskorvaushakemusten kääntäminen ja täyttäminen)
- uskonto (esim. pyhäkoulun viestien kääntäminen)
- koulutus (esim. vuorovaikutus opettajan ja vanhempien välillä, tulkkaus vanhenpainilloissa ja oppitunnilla, koulutodistusten kääntäminen vanhemmille)
- terveydenhuolto (esim. tulkkaus ajanvarauksessa, lääkärin vastaanotolla ja hoidossa, lääkepakkaustekstien kääntäminen perheenjäsenille)
- rahaliikenne, vakuutusala ja muu kaupallinen toiminta (esim. tulkkaus pankin ja perheenjäsenten välillä, vakuutussopimusten ja vakuutusvahinkoilmoitusten kääntäminen ja täyttäminen, tulkkaus ostoksilla)
- juridiset tilanteet (esim. rikosilmoituksen kääntäminen ja täyttäminen).

Luettelossa on esimerkkejä siitä, kuinka lasten ja nuorten tulkkaus tapahtuu usein jonkin yhteiskunnan tahon ja perheenjäsenen välillä. Lapset ja nuoret toimivat välittäjinä erilaisissa institutionaalisissa konteksteissa, ja heidän toimintansa risteää siten asioimistulkkauksen kanssa, joka koskee osin samoja sosiaali-, terveydenhuolto- ja koulutusalan tilanteita. Termeissä tätä toimijuuteen liittyvää tavoitepiirrettä ei kuitenkaan useimmiten tuoda ilmi. Poikkeuksen muodostaa Bullockin ja Harrisin (1997) artikkeli, jossa näihin lapsitoimijoihin viitataan ammattitulkkauksen kontekstiin vakiintuneella termillä *asioimistulkki* (*community interpreter*).

Luettelon esimerkit havainnollistavat, että lasten ja nuorten harjoittama kääntäminen ja tulkkaus on kuitenkin asioimistulkkausta monimuotoisempaa ja tapahtuu myös erilaisissa epämuodollisissa ja ei-institutionaalisissa arjen tilanteissa. Toiminta on usein tilanteista, ennustamatonta ja suunnittelematonta, ja tämä piirre nousee esiin termeissä *informal interpreter* (Cohen, Moran-Ellis & Smaje 1999) ja *ad hoc -interpreter* (Bühlig & Meyer 2004), jotka tutkimuskirjallisuudessa esiintyvät synonyymeinä *language broker* -termin rinnalla.

Language brokering ja *child language brokering* viittaavat usein kieltenväliseen toimintaan. Edellä olevan luettelon esimerkeistä käy lisäksi ilmi, että toiminta voi olla intersemioottista kirjoitetuista teksteistä puhuttuun moodiin siirtymistä: lapset voivat tulkata suullisesti erilaisia kirjoitettuja tekstejä vanhemmilleen tai muille perheenjäsenille, jotka eivät vielä hallitse tekstien kieltä. Tulkattujen tekstien tekstilajit vaihtelevat runsaasti postikorteista lainapapereihin ja lääkepakkausteksteihin, ja esimerkiksi Orellana, Reynolds, Dorner ja Meza (2003) painottavatkin lasten roolia perheenjäsenten tekstitaitojen kannalta. Lasten ja nuorten toiminnan merkitys perheenjäsenten kannalta tulee esiin olosuhteisiin ja tulkkaustarpeeseen liittyvissä termeissä *family translator* (Orellana, Dorner & Pulido 2003) ja *family interpreter* (Del Torto 2010; Meyer, Pawlack & Kliche 2010), jotka esiintyvät *language brokerin* (LB) ja *child language brokerin* (CLB) synonyymeinä. Kieltenvälisen ja intersemioottisen toiminnan

lisäksi jotkut tutkijat lukevat LB:n piiriin myös kielensisäisen toiminnan, kun kohdehenkilö ei hallitse tietyn kielen erikoisalojen viestinnän keinoja (esim. viranomais-tekstit) tai on luku- tai kirjoitustaidoton (Hall & Guéry 2010).

Erityistä mielenkiintoa on herättänyt tulkkaus terveydenhuollossa. Monissa maissa tulkkausta ohjeistetaan yleisin eettisin säännöin (ks. esim. suomalainen *Asioimistulkkin ammattisäännöstö* 2013), ja esimerkiksi sairaaloiden omat ohjeet voivat kieltää perheenjäsenten ja lasten käytön tulkkeina terveydenhuollossa (ks. myös *Vältä väärinkäsityksiä – käytä tulkkia* 2011). Taloudellisista syistä ammattitulkkauspalvelu puuttuu kuitenkin usein, ja lisäksi sairastuminen voi olla yllättävää tai hoito kiireellistä, mistä syystä ammattitulkkausta ei ehditä järjestämään. Se, että potilaan perheenjäsenet, mukaan lukien lapset, osallistuvat tulkkeina diagnoosien tekemiseen, hoitoon ja muuhun vuorovaikutukseen terveydenhuollon edustajien kanssa, ei olekaan yhtään harvinaista, ja myös Suomessa potilaan omaiset ja lapset toimivat terveydenhuollossa tulkkeina (Katajisto 2009). Lasten, nuorten ja ylipäättään perheenjäsenten tulkkaus on kuitenkin monella tapaa ongelmallista, ja joidenkin tutkijoiden käyttämä termi *maallikkokääntäjä* tai *-tulkki* (engl. *lay*) heijasteleekin tätä toimijan kääntäjäyteen ja kääntämiseen liittyvää osaamisen puuttumista dikotomisesti suhteessa termin *ammattikääntäminen ja -tulkkaus* (*professional translation and interpreting*) edustamaan käsitteeseen (vrt. myös saks. *Laiendolmetscher*, ks. esim. Pöchhacker 2000).

Ongelmallista lasten ja perheenjäsenten kääntämisessä ja tulkkauksessa on erityisesti puuttuva yksityisyyden suoja ja perheenjäsenten esteellisyys: potilas ei saata kertoa kaikkea omasta tilastaan perheenjäsenten ollessa läsnä. Esteellisyys ei kuitenkaan ole ollut tutkimuksen keskiössä, vaan sen sijaan tutkijat ovat kiinnittäneet huomionsa muihin seikkoihin, kuten maallikkotulkeilta puuttuvaan alan ja sen terminologian tuntemukseen. Tulkkeissa voi esiintyä esimerkiksi erityisalan sanastoon liittyviä virheitä ja epätasällisyyksiä, lapsitulkki voi jättää viestin osia tulkkaamatta, jolloin lääkäri ei saa kaikkea tarvittavaa tietoa, ja hän voi muuttaa lääkärin tai muun hoitohenkilökunnan viestiä potilaalle (ks. esim. Pöchhacker 2000). Vaikka päämäärä voidaan saavuttaa, saattaa koko vuorovaikutuksen luonne muuttua, kun tulkin kielelliset valinnat muuttavat sitä: toimenpidettä varten hankittu tietoinen suostumus potilaalta ei tulkkauksen johdosta enää näyttäydy potilaan autonomisena päätöksenä vaan asymmetrisen vuorovaikutuksen tuloksena (Bührig & Meyer 2004). Tabuaiheet ja erityisesti perheenjäsenten vakava sairastuminen voivat aiheuttaa tulkkaavalle lapselle huolta, stressiä ja jopa traumoja (Guske 2010; Schouten & Ross 2012).

Kieli- ja käännöstieteen kannalta erityisen mielenkiintoisia ovat tutkimukset, joissa on raportoitu konkreettisista käännös- ja tulkkaustilanteista. Tutkijat ovat esimerkiksi taltioineet lääkäri-lapsi- ja perheenjäsentulkki-potilas-vuorovaikutusta sairaaloista (Meyer, Pawlack & Kliche 2010) tai pyytäneet lapsia itse nauhoittamaan omia tulkkaustilanteitaan (Orellana, Dorner & Pulido 2003). Lisäksi tutkijoiden haastatteluaineistot sisältävät lasten ja nuorten omia kuvauksia tulkkaustilanteista ja heidän käyttämistään tulkkausstrategioista (ks. esim. Bauer 2010; Bucaria & Rossato 2010). Näiden tutkimusten tulosten mukaan lapset ja nuoret nojaavat kaikkiin tavanomaisiin käännös- ja tulkkausstrategioihin, jotka tunnetaan ammattimaisen tulkkauksen ja -kääntämisen konteksteista: he muovaavat viestejä vastaanottajille sopiviksi, ottavat huomioon

kulttuurienvälisiä eroja ja ehkäisevät kulttuurienvälisiä konflikteja, lisäävät ja poistavat tietoa, tiivistävät, havainnollistavat esimerkein, kun eivät löydä hakemaansa sanaa, ja hyödyntävät gestiikkaa. (Ks. esim. Bauer 2010; Bucaria & Rossato 2010; Meyer, Pawlack & Kliche 2010; Orellana, Dorner & Pulido 2003.)

Ammattitoimijoihin verrattuna lapset ja nuoret ovat kuitenkin kaikkea muuta kuin neutraaleja ja objektiivisia viestinvälittäjiä ja saattavat esimerkiksi muuttaa viestin edullisemmaksi niille perheenjäsenille, joiden edustajina he toimivat (Bauer 2010; Hall & Sham 2007). Lapsikäntäjien ja -tulkkien strategisia valintoja eli toimijan menetelmään liittyviä piirteitä ovat jotkut tutkijat korostaneet määritelmässään ja termivalintojaan motiivoidessaan: Esimerkiksi Hallin (2004) mukaan *broker*-termi korostaa toimijan aktiivista roolia erotuksena välittäjän (*mediator*) roolista. Trickett, Sorani ja Birman (2010) puolestaan valitsevat termin *culture broker* termin *language broker* sijaan, koska edellinen heidän mukaansa viittaa merkitysten avaamiseen kulttuurienvälisessä kontekstissa, kun taas jälkimmäinen viittaa sanasanaiseen (*literal*) erikielisen viestin toistoon toisella kielellä. Samalla he myös ottavat kantaa *broker*-termin puolesta: toisin kuin kääntäjät (*formal translators*) nämä ”kulttuurimerklarit” muuntavat heidän mukaansa alkuperäistä viestiä monin tavoin ja vaikuttavat siten aktiivisesti kohdehenkilöidensä valintoihin. Alkuperäisen viestin muuttaminen ja tilanteen kulttuurinen tulkinta nähdään myös Tsen (1995) sekä Clinen ym. (2010) artikkeleissa piirteinä, joiden vuoksi *language broker* on kääntäjää tai tulkkia parempi termi.

4.2 Digitaalijan mahdollistama joukkoistettu kääntäminen

Kehitys kohti yhteiskuntaa, jossa asiakkaat itse kantavat vastuuta erilaisista palveluista, näkyy myös käännöstoiminnassa. Viime aikojen selvä suuntaus onkin ollut, että käännösten kuluttajista tulee yhä enemmän itse kääntäjiä (Cronin 2013: 99). Tähän ovat vaikuttaneet sekä maailman globalisoituminen että jatkuva digitalisoituminen, joka internetin ja uusien teknologioiden myötä tarjoaa kenelle tahansa entistä paremmat välineet tuottaa ja julkistaa käännöksiä. Kuten Folaron (2010: 233) toteaa, tämä on tuonut perinteiseen kääntämiseen ja lokalisointiin uudenlaisia verkostoja, joissa on kaksi keskeistä piirrettä: vapaaehtoisuus ja yhteistoiminnallisuus, jotka vaikuttavat erityisesti niihin olosuhteisiin, joissa kääntämistä tapahtuu. Tällaiset verkostot ovat tuottaneet monikielisiä käännöksiä muun muassa kaunokirjallisista teksteistä (esim. Harry Potter), multimediaalisesta aineistosta (esim. elokuvatekstitykset, videopelit, verkkopelit), sosiaalisen median palveluista (esim. Facebook ja Twitter) ja avointa lähdekoodia hyödyntävistä sovelluksista (esim. OpenOffice). Ratkaisevaa on ollut internetin kehitys passiivisesta tietovarastosta vuorovaikutteiseksi tiedon väyläksi – ns. Web 2.0:ksi (suomeksi myös verkko 2.0, ks. *Sosiaalisen median sanasto* 2010) – jossa käyttäjät osallistuvat tiedon tuottamiseen yhteistyössä toisten verkkotoimijoiden kanssa ja ovat samalla sekä tiedon tuottajia että kuluttajia. Kehitys on jo menossa kohti Web 3.0:aa, jossa internet, sosiaalinen media ja erilaiset sovellukset muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden ja erilaisia tiedon kertymiä pystyään sovittamaan ja muokkaamaan kullekin henkilökohtaisesti. (Jiménez-Crespo 2013: 190.)

Tärkeä kanava kuluttajien itsensä toteuttamalle käännoistominnalle ovat yhteisön jäsenten muodostamat, keskinäisessä vuorovaikutuksessa toimivat virtuaaliset, verkotuneet yhteisöt (Koskinen 2014: 129), joissa tapahtuvaa kääntämistä kuvaamaan tutkijat ovat kehittäneet useita termejä, esimerkiksi *user-generated translation* (O'Hagan 2009), *community translation* (O'Hagan 2011), *collaborative translation* (O'Brien 2011), *hive translation* (Garcia 2009), *wiki-translation* (Cronin 2010), *open translation* (Cronin 2010) ja *vapaaehtoiskääntäminen* (*volunteer translation*, Pym 2011). Ehkä yleisin käytössä oleva termi on kuitenkin *joukkoistettu kääntäminen* (*crowdsourced translation*) tai yksinkertaisesti *joukkoistaminen* (*crowdsourcing*), josta suomeksi voidaan käyttää myös termejä *joukkouttaminen*, *yleisön osallistaminen*, *joukolle ulkoistaminen* tai *talkoistaminen* (O'Hagan 2009; *Sosiaalisen median sanasto* 2010; Nieminen 2015).

Edellä mainitut termit kuvaavat yhteisöllisesti toteutettua digitaalista kääntämistä lähinnä yleisellä tasolla ja nostavat esille erilaisia käsittepiirteitä termistä riippuen. *User-generated translation*, *community translation*, *collaborative translation* ja *joukkoistettu kääntäminen* korostavat toiminnan tavoitetta kääntämiseen osallistuvan toimijan ja toisaalta käännoksen kohteena olevan yhteisön näkökulmasta: tarkoituksena on toimia yhteisvoimin koko yhteisön hyväksi eräänlaisen kulttuurin- ja tiedonvälittäjän roolissa, johon yhteisön jäsenet solidaarisuuden hengessä antavat oman panoksensa kykynsä ja halunsa mukaan. Termi *open translation* taas korostaa sitä, että kuka tahansa voi osallistua kääntämiseen. Toisaalta termit tuovat esille myös niitä olosuhteita, joissa kääntäminen tapahtuu. Erityisesti *hive translation* viittaa jonkinlaiseen muurahaispesämäiseen toimintaan, jossa työt jaetaan ja kaikki toimivat suhteellisen selkeän, joskin osin ehkä intuitiivisen ja itsestään organisoituneen työnjaon mukaan rakentaen yhteisölle hyödyllistä kokonaisuutta. Vastaavasti *vapaaehtoiskääntäminen* korostaa kääntäjien ja tulkkien vapaaehtoisuutta: he tekevät työtä vapaasta tahdostaan, eikä esimerkiksi työnantaja tai jokin muu taho heitä siihen velvoita. Kääntämisen paikka korostuu termissä *wiki-translation*, joka digitaaliseen ympäristöön ja virtuaaliseen maailmaan liittyen tuo esille sen aika- ja paikkasidonnaisuudesta vapautumisen, jonka internet mahdollistaa. Samaa korostaa myös *joukkoistaminen*, joka terminä kytkeytyy digitaaliseen todellisuuteen. Olosuhteita ja nimenomaan kääntämisen ei-ammattillisuutta heijastaa erityisesti *talkoistaminen*, jota voidaan käyttää joukkoistetusta kääntämisestä erityisesti silloin, kun siihen ei liity rahallista korvausta (*Sosiaalisen median sanasto* 2010).

Ilmiönä joukkoistaminen kytkeytyy vahvasti 1980-luvulla alkaneeseen lokalisointitoimintaan, jonka myötä erilaisia digitaalisia aineistoja, erityisesti tietokoneohjelmia, -pelejä ja verkkosivuja, alettiin räätälöidä uusille yleisöille ja markkina-alueille, ja niistä tarvittiin eri kieliin ja kulttuureihin soveltuvia versioita. Joukkoistamista tarkoittavan termin *crowdsourcing* otti ensimmäisenä käyttöön Howe (2006). Tyypillisesti kyse on internetin avulla tapahtuvasta toiminnasta, jossa joukko vapaaehtoisia osallistuu yhteistyössä jonkin ongelman ratkaisuun tai tehtävän suorittamiseen, esimerkiksi tietokoneohjelman kääntämiseen. Tällöin toiminta on usein kytköksissä kaupalliseen toimintaan, ja on myös mahdollista, että joukkoistetun toiminnan hyödyntäjä tarjoaa siitä korvauksen toimintaan osallistuneille (*Sosiaalisen median sanasto* 2010). Kääntämisessä joukkoistamista on tehokkaasti hyödyntänyt muun muassa Facebook, joka

käynnisti joukkoistetun käännösprojektinsa joulukuussa 2007, ja jo muutamassa kuu-kaudessa suurin osa palvelun aineistosta oli käännetty espanjaksi (O'Brien 2011: 19). Myös monet muut sosiaalisen median palvelut, kuten Twitter, LinkedIn, Foursquare ja Skype, ovat hyödyntäneet joukkoistamista (Jiménez-Crespo 2013: 194; Mesipuu 2012). Tällaisissa tapauksissa kyse on yleensä pyynnöstä tapahtuvasta joukkoistamisesta, jolloin joukkoistamista hyödyntävä taho julkaisee suurelle yleisölle suunnatun avoimen kutsun, jossa pyytää palvelusta jonkin asian suorittamiseksi. Itse joukkoistettu kääntäminen sinänsä toteuttaa samanlaisia tarpeita kuin mikä tahansa ammattimainen kääntäminen, ja esimerkiksi tietokoneohjelmien kääntämisessä joukkoistajat osallistuvat yhtä lailla terminologiseen kehitystyöhön ja kielentämiseen kuin vastaavaa työtä pal-kattuna tekevät lokalisoija-kääntäjät (Nieminen 2011).

Joukkoistettua kääntämistä voi luokitella eri tavoin. Kelly, Ray ja DePalma (2012) pohjaavat oman jaottelunsa siihen, onko joukkoistamisen keskeisenä taustatekijänä aate (*cause-driven*), lokalisoitava tuote (*product-driven*) vai käännöstyön ulkoistami-nen. Aatepohjainen joukkoistettu käännöstoiminta tapahtuu jonkin yhteisen hyvän ta-voitteen saavuttamiseksi. Tällaisena voidaan pitää esimerkiksi Haitin maanjäristyksen uhrien auttamiseksi käynnistettyä vapaaehtoisten käännöstoimintaa, johon lukuisat Haitin kreolia osaavat vapaaehtoisikäntäjät eri puolilta maailmaa osallistuivat (Meier & Munro 2010; Munro 2010). Tuotepohjaisessa joukkoistamisessa taas halutaan loka-lisoida jokin tietty tuote jollekin kielelle, jolle sitä ei kaupallisesti esimerkiksi mark-kinoiden pienuuden vuoksi lokalisoitaisi. Tällaisia projekteja ovat olleet esimerkiksi Mozillan ja OpenOfficen kääntäminen. Ulkoistettu joukkoistaminen taas on toimin-taa, joka tapahtuu erityisesti verkkoportaaleissa, jotka tarjoavat erilaisia joukkoistet-tuja käännöksiä suurelle yleisölle – toisinaan ammattikäännösten rinnalla. Tällaisia verkkopalveluja ovat muun muassa Gengo, Getlocalization, Smartling ja Liongotek. (Jiménez-Crespo 2013: 194.)

Tärkeä joukkoistetun kääntämisen ilmiö on edellä mainittu vapaaehtois-kääntäminen, joka eroaa monessa suhteessa kaupalliseen toimintaan liittyvästä jouk-koistamisesta ja joka on lähellä niin sanottua aktivistikääntämistä (Baker 2006). Vapaaehtoisikäntäminen on yhteydessä monien kansalais- ja hyväntekeväisyys-järjestöjen toimintaan, ja erityisen paljon sitä tehdään erilaisten kriisien yhteydessä. Näitä ovat olleet muun muassa Beslanin panttivankikaappaus (Harding 2012), edellä mainittu Haitin maanjäristys ja Afrikan ebola-epidemia, joihin Translators Without Borders -järjestö osallistui aktiivisesti tarjoten pika-apua tilanteissa, joissa esimerkiksi kriisiapua annetaan kielillä, joita paikallinen väestö ei hallitse (Loponen 2015: 29). Vapaaehtoisikäntäminen on luonteeltaan ei-ammattillista siinä mielessä, että siihen osallistuvat tekevät sitä vapaa-aikanaan saamatta siitä korvausta. Ero ammattikäntä-miseen ei kuitenkaan ole kategorinen, sillä monet vapaaehtoisikäntäjät toimivat työ-elämässä ammattikäntäjinä (Thicke 2015). Esimerkiksi vuonna 1993 perustetun Trans-lators Without Borders -järjestön vetäjä Lori Thicke omistaa käännöstoimiston, mutta itse järjestö on tehnyt kaiken vapaaehtois pohjalta viime vuoteen asti, jolloin se palk-kasi ohjelmajohtajan ja muutamia muita työntekijöitä (Loponen 2015: 30).

Käännöstieteellisen tutkimuksen alueella esiin noussut joukkoistetun kääntämi-sen muoto on fanikäntäminen (*fan translation*), jolla viitataan tiettyyn asiaan vihkiy-

tyneiden fanien harjoittamaan toimintaan, jossa he kääntävät maksutta fanittamiaan tekstejä muille faneille (ks. esim. O'Hagan 2009). Tärkeä osa-alue fanikäntämisessä on *fanitekstittäminen* eli *fanisubbaus* (*fan subbing*), jolla tarkoitetaan fanien vapaaehtoisesti tekemää ulkomaisten elokuvien, erityisesti japanilaisen animen, tekstittämistä (mas. 99). Alun perin tällaisia tekstityksiä tehtiin jo videoaikakaudella, mutta nykyään ne tehdään internetin kautta jaettavaan digitaalisiin tiedostoihin, jolloin voidaan puhua myös *digisubbauksesta* (*digisubbing*, O'Hagan 2008: 161). Fanitekstitystä varten on luotu myös erillisiä yhteisöllisiä verkkoalustoja, joissa tekstitetyt elokuvia on tarjolla kenelle tahansa. Tällainen on esimerkiksi Viki, joka jo muutama vuosi sitten mainosti tarjoavansa elokuvia tekstitettynä 157 kielellä – mukaan lukien klingon (Dwyer 2012: 218). Japanilaisen kulttuurin globaalin leviämisen myötä myös japanilaista manga-sarjakuvaa fanikäännetään jatkuvasti. Tästä käytetään nimitystä *skanlaatio* (*scanlation*), jossa yhdistyvät sanat *skannaaminen* ja *translaatio*. Termi kuvaa havainnollisesti itse menetelmää, jossa sarjakuvat ensin skannataan ja sen jälkeen käännetään (O'Hagan 2009: 100). Elokuvien, tv-sarjojen ja sarjakuvien lisäksi fanikäntäjät kääntävät videopelejä ja kaunokirjallisuutta, erityisesti novelleja tai laululyyriikoita, verkkoon. Esimerkkejä fanien kääntämistä laululyyriikoista löytyy muun muassa *lyricstranslate.com*-sivustolta. Fanikäntämisessä on kyse asiaan intohimoisesti suhtautuvien harrastajien toiminnasta, jossa tarjotaan asiasta kiinnostuneille mahdollisuus nauttia itselle tärkeäksi koetuista kulttuurituotteista. Vaikka ilmiö on varsin uusi, sitä on tutkittu jo 1990-luvulta lähtien (ks. mm. Nornes 1999). Ilmiönä fanikäntäminen on tuonut ammattikäntämisen rinnalle uudenlaisen tavan toimia ja luonut esimerkiksi tekstitykseen uudenlaisia konventioita, jotka rikkovat ammattikäntäjille opettuja malleja (O'Hagan 2008; Secarä 2011).

Joukkoistettuun kääntämiseen liittyy monenlaisia eettisiä kysymyksiä, jotka ovat osin samoja kuin ei-ammattilliseen kääntämiseen liittyvät kysymykset, kuten esimerkiksi se, että samaa työtä, josta toisille maksetaan palkkaa, teetetään toisilla ilmaiseksi (McDonough Dolmaya 2011). Toisaalta esimerkiksi fanikäntämisessä tärkeään osaan nousevat tekijänoikeuskysymykset, sillä fanikäntäjät kääntävät yleensä tekijänoikeuden piiriin kuuluvia tekstejä, joihin heillä ei ole oikeuksia (O'Hagan 2011: 13). Tähän viittaa myös erityisesti videopelien yhteydessä käytetty termi *ROM hacking*, jossa korostuu toiminnan laitton luonne; onhan kyse hakkeroinnista (Díaz Cintas & Muñoz Sánchez 2006). Kaiken kaikkiaanakin vapaaehtoisuudeltaan työskentelevien käntäjien eettinen koodisto eroaa monilta osin ammattikäntäjien eettisistä toimintaperiaatteista. Drugan (2011: 120–122) on kuitenkin sitä mieltä, etteivät vapaaehtoisikäntämisessä noudatettavat periaatteet välttämättä ole sen huonompia kuin ammattikäntäjillä, vaan myös näillä olisi paljon opittavaa esimerkiksi vapaaehtoisikäntäjistä. Hyvänä esimerkkinä tästä on vapaaehtoisikäntämisen yhteisöllisten arvojen ja yhteistoiminnallisuuden korostaminen, joka ammattilaisten yksilön oikeuksia korostavissa näkökulmissa usein jää taka-alalle.

Vaikka ammattikäntäjät usein suhtautuvat joukkoistamiseen kriittisesti, on joukkoistamisesta havaittu olevan myös selvää hyötyä ammattikäntäjille. Joukkoistamalla on muun muassa kehitetty erilaisia käännoistyövälineitä ja lähdemateriaaleja ammattilaistenkin käyttöön. Hyvä esimerkki tästä on *UrbanDictionary* (www.urbandictionary.com).

com), joka tarjoaa tietyyppisen kielimuodon sanastoa selvästi ajantasaisemmassa muodossa kuin perinteiset sanakirjat (Desjardins 2013: 158). Joukkoistamista on myös alettu hyödyntää erilaisissa projekteissa kääntäjänkoulutuksessa (Orrego-Carmona 2014), joten siinä mielessä voi kuvitella, että tulevaisuudessa vastakkainasettelu ammatti- ja ei-ammattikäntämisen välillä saattaa lieventyä.

5 Lopuksi: termityön seuraavat askeleet

Luonnollinen kääntäminen ja tulkkaus ovat tavallisia ilmiöitä kaikissa monikielisissä yhteisöissä ja yhteiskunnallisina ilmiöinä puhujien kannalta monella tavoin merkityksellisiä. Tästä syystä itse toiminnan tutkiminen ja tutkimustiedon karttuminen eri näkökulmista on tärkeää. Tutkijoiden asiantuntijatyön kannalta merkityksellistä taas on selvittää käytössä olevia käsitteitä ja termejä sekä kartoittaa aiheeseen liittyvien termien vastineita omalla kielellä. Omakielisten termivalintojen osalta tehtävää riittää vielä, mutta terminologinen käsiteanalyysi mahdollistaa alan ilmiöiden ja aikaisempien havaintojen jäsentämisen ja järjestämisen. Lisäksi sen avulla voidaan kuvata tutkimusaluetta ja tehdä päätelmiä tulevan tutkimuksen tarpeesta.

Tässä kuvattavana ollut luonnollisen kääntämisen käsite osoittautui monisyiseksi ja monimutkaiseksi dynaamiseen toimintaan viittaavaksi käsitteeksi, joka sisältää toimijan, tavoitteen, menetelmän, olosuhteiden, ajan ja paikan käsitepiirteet. Näitä käsitepiirteitä ja niiden erilaisia näkökulmia havainnollistettiin miellekarttamaisen satelliittimallin avulla. Paitsi että satelliittimalli visuaalistaa luonnolliseen kääntämiseen liittyviä tietorakenteita, sitä voidaan hyödyntää lähikäsitteiden tarkastelussa ja käsitteiden välisessä vertailussa. Tämä olisikin seuraava askel luonnollisen kääntämisen terminologisessa tutkimuksessa, joka tilasyistä rajautui pois tästä kirjoituksesta ja jossa satelliittimallin avulla olisi esimerkiksi mahdollista systemaattisesti kuvata luonnollisen kääntämisen ja ammattikäntämisen välisiä käsitepiirre-eroja ja mahdollisia yhtäläisyyksiä. Myös se, miten luonnollisen kääntämisen käsite mahdollisesti laajentaa käsitteen kääntäminen merkityksiä ja rajoja – kuten esimerkiksi Pérez-González ja Susam-Saraeva väittävät (2012: 161) –, olisi kuvattavissa satelliittimallin avulla. Laatumme satelliittikuvioita (kuviot 1–2 s. 338–341) voi lukea eräänlaisina ”karttoina”, joiden avulla tutkija voi paikantaa alueita ja näkökulmia, joihin aikaisemmassa tutkimuksessa ei ole riittävästi paneuduttu. Varsinaisena tavoitteenamme ei ollut osoittaa mahdollisia ”tutkimusaukkoja” kartalla. Toivoaksemme satelliittikuviomme kuitenkin auttavat alan suomalaisia tutkijoita identifioimaan joko luonnollisen kääntämisen tutkimukseen tai johonkin kokonaan muuhun ilmiöön liittyviä katvealueita, joiden käsiteanalyysissä vastaavanlaista satelliittimallia voi hyödyntää.

Käsiteanalyysin lisäksi tarkastelimme lähemmin kahta ajankohtaista luonnollisen kääntämisen tutkimusaluetta. Molemmat toivat ilmi, kuinka luonnollisen kääntämisen käsitteen moninaisuus heijastuu tutkijoiden runsaasti varioivaan terminologiaan: lasten ja nuorten harjoittaman kääntämisen ja tulkkauksen sekä joukkoistetun kääntämisen tutkimuksessa tutkijoiden valitsemat termit ja määritelmät nostivat esiin kulloinkin erilaisia käsitepiirteitä tai niiden yhdistelmiä. Myös synonymian taustalla oli

tutkijoiden tarve korostaa erilaisia käsitepiirteitä. Määritellyt käsitesisällöt, termit ja terminologinen variaatio tuntuvat kaikkiaan heijastelevan sitä, että luonnollisen kääntämisen tutkimus ottaa vasta ensimmäisiä vakiintumisen askeleitaan käännöstieteessä. Seuraava vaihe tämän tutkimusalueen vakiinnuttamisessa osaksi käännöstiedettä ja suomenkielistä tiedeviestintää olisi systemaattinen lähikäsitteiden tarkastelu sekä käsitejärjestelmäpohjainen käsitesuhteiden määrittäminen, joita seuraa määritelmien laatiminen sekä omakielisten termien valinta. Yhden foorumin tähän normatiiviseen alakohtaiseen kollektiiviseen työhön tarjoaa *Tieteen kansallinen termipankki*, jossa luonnollista kääntämistä koskevaa käsite- ja termineuvottelua voidaan käydä tässä teemanumerossa julkaistujen kirjoitusten pohjalta.

Lähteet

- ANTONINI, RACHELE 2011: Natural translator and interpreter. – Yves Gambier & Luc van Doorslaer (toim.), *Handbook of translation studies vol. 2* s. 102–103. Amsterdam: John Benjamins.
- Asioimistulkin ammattisäännöstö 2013. https://sktl-fi.directo.fi/@Bin/280271/Asioimistulkin_ammattisäännöstö.pdf (20.7.2015).
- BAKER, MONA 2006: Translation and activism. Emerging patterns of narrative community. – *The Massachusetts Review* 47 (III) s. 462–484.
- BAUER, ELAINE 2010: Language brokering. Practicing active citizenship. – *mediAzioni* 10 s. 125–146.
- BUCARIA, CHIARA – ROSSATO, LINDA 2010: Former child language brokers. Preliminary observations on practice, attitudes and relational aspects. – *mediAzioni* 10 s. 239–268.
- BÜHRIG, KRISTIN – MEYER, BERND 2004: Ad hoc interpreting and the achievement of communicative purposes in doctor-patient communication. – Juliane House & Jochen Rehbein (toim.), *Multilingual communication* s. 43–62. Amsterdam: John Benjamins.
- BULLOCK, CAROLYN – HARRIS, BRIAN 1997: Schoolchildren as community interpreters. – Silvana E. Carr ym. (toim.), *The critical link. Interpreters in the community. Papers from the 1st International Conference on Interpreting in Legal, Health and Social Settings, Geneva Park, Canada, 1-4 June 1995* s. 227–235. Amsterdam: John Benjamins.
- CIRILLO, LETIZIA – TORRESI, IRA – VALENTINI, CRISTINA 2010: Institutional perceptions of child language brokering in Emilia Romagna. – *mediAzioni* 10 s. 269–296.
- CLINE, TONY – DE ABREU, GUIDA – O'DELL, LINDSAY – CRAFTER, SARAH 2010: Recent research on child language brokering in the United Kingdom. – *mediAzioni* 10 s. 105–124.
- COHEN, SUZANNE – MORAN-ELLIS, JO – SMAJE, CHRIS 1999: Children as informal interpreters in GP consultations. Pragmatics and ideology. – *Sociology of Health and Illness* 21 s. 163–186.
- CRONIN, MICHAEL 2010: The translation crowd. – *Revista Tradumàtica: Traducció i Tecnologies de la Informació i la Comunicació* 8. <http://ddd.uab.cat/pub/tradumatica/15787559n8/15787559n8a4.pdf> (26.6.2015).
- 2013: *Translation in the Digital Age*. London: Routledge.
- DEL TORTO, LISA M. 2010: Child language brokers all grown up. Interpreting in multi-generational Italian-Canadian family interaction. – *mediAzioni* 10 s. 147–181.
- DESJARDINS, RENÉE 2013: Social media and translation. – Yves Gambier & Luc van Doorslaer

- (toim.), *Handbook of translation studies vol. 3* s. 156–159. Amsterdam: John Benjamins.
- DÍAZ CINTAS, JORGE – MUÑOZ SÁNCHEZ, PABLO 2006: Fansubs. Audiovisual translation in an amateur environment. – *The Journal of Specialised Translation* 6 s. 37–52.
http://www.jostrans.org/issue06/art_diaz_munoz.php (29.9.2015).
- DRUGAN, JOANNA 2011: Translation ethics wikified. How far do professional codes of ethics and practice apply to non-professionally produced translation? – *Linguistica Antverpiensia* 10 s. 111–127.
- DWYER, TESSA 2012: Fansub dreaming on ViKi. “Don’t just watch but help when you are free”. – *The Translator* 18 s. 217–243.
- FOLARON, DEBORAH 2010: Networking and volunteer translators – Yves Gambier & Luc van Doorslaer (toim.), *Handbook of translation studies vol. 1* s. 231–234. Amsterdam: John Benjamins.
- GARCIA, IGNACIO 2009: Beyond translation memory. Computers and the professional translator. – *The Journal of Specialised Translation* 12 s. 199–214.
- GUSKE, IRIS 2010: Familial and institutional dependence on bilingual and bicultural go-betweens – effects on minority children. – *mediAzioni* 10 s. 325–345.
- HALL, NIGEL 2004: The child in the middle. Agency and diplomacy in language brokering events. – Gyde Hansen, Kirsten Malmkjaer & Daniel Gile (toim.), *Claims, changes and challenges in translation studies* s. 285–297. Amsterdam: John Benjamins.
- HALL, NIGEL YM. 2005: *Children and adolescents as language brokers. Bibliography*.
<http://www.esri.mmu.ac.uk/resprojects/brokering/biblio.php> (1.11.2014).
- HALL, NIGEL – GUÉRY, FRÉDÉRIQUE 2010: Child language brokering. Some considerations. – *mediAzioni* 10 s. 24–46.
- HALL, NIGEL – SHAM, SYLVIA 2007: Language brokering as young people’s work. Evidence from Chinese adolescents in England. – *Language and Education* 21 s. 16–30.
- HARDING, SUE-ANN 2012: Making a difference? Independent online media translation of the 2004 Beslan hostage disaster. – *The Translator* 18 s. 339–361.
- HARJUNPÄÄ, KATARIINA 2011: *Kielimuurin murtaajat – Käännökset arkikeskustelun jäsentäjänä Penedon suomalaisessa siirtokunnassa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26473/kielimuu.pdf?> (29.9.2015).
- HARRIS, BRIAN 1973: La traductologie, la traduction naturelle, la traduction automatique et la sémantique. – Judith McA’Nulty ym. (toim.), *Problèmes de sémantique* s. 133–146. Cahier de linguistique 3. Montreal: Presses de l’Université du Québec.
- 1976: The importance of natural translation. – *Working Papers in Bilingualism* 12 s. 96–114.
- 1980: How a three-year-old translates. – Evangelos A. Afendras (toim.), *Patterns of bilingualism* s. 370–393. Singapore: National University of Singapore Press.
- 2009: Essential definitions. – *Unprofessional translation*.
<http://unprofessionaltranslation.blogspot.fi/2009/07/essential-definitions.html> (1.8.2014).
- 2012a: *An annotated chronological bibliography of natural translation studies with native translation and language brokering 1913–2012*.
[http://www.academia.edu/5855596/](http://www.academia.edu/5855596/Bibliography_of_natural_translation) Bibliography_of_natural_translation (15.7.2014).
- 2012b: Mea Culpa: language brokering. – *Unprofessional translation*
<http://unprofessionaltranslation.blogspot.fi/2012/08/mea-culpa-language-brokering.html> (17.8.2014).
- HARRIS, BRIAN – SHERWOOD, BIANCA 1978: Translating as an innate skill. – David Gerver & H. Wallace Sinaiko (toim.), *Language interpretation and communication* s.

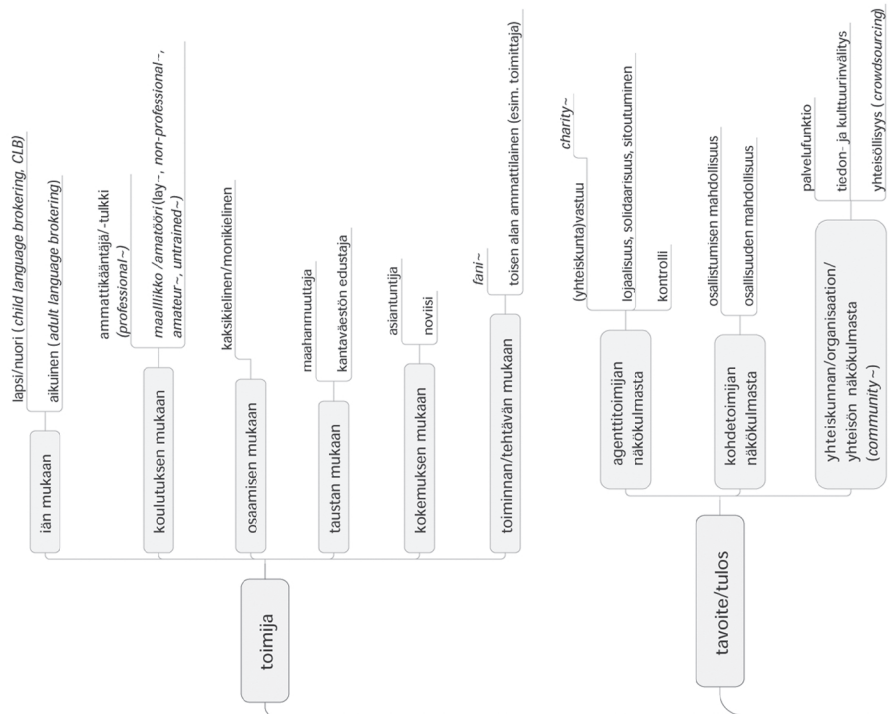
- 155–170. NATO Conference Series, Series III (Human Factors) 6. Oxford: Plenum Press.
- HEITTOLA, SANNA – VÄLIMAA, JARI-PEKKA 2015: Havaintoja tulkkausikäytänteistä: kaksikieliset paikallispoliisiorganisaatiot ja kaksikielinen terveydenhuollon palveluorganisaatio. – *Virittäjä* 119 s. 403–412.
- HOKKANEN, SARI – KUJAMÄKI, PEKKA 2015: Ei-ammattillisen kääntämisen ja tulkkauksen oma konferenssisarja. – *Virittäjä* 119 s. 422–425.
- HOWE, JEFF 2006: The rise of crowdsourcing. – *Wired* 14.06.2006.
- JIMÉNEZ-CRESPO, MIGUEL A. 2013: *Translation and web localization*. London: Routledge.
- KATAJISTO, ANNI-LEENA 2009: *Asioimistulkkaus terveydenhuollossa – lääkärin näkökulma*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, käänntietiede (saksa). <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80617/gradu04035.pdf?sequence=1> (1.4.2015).
- KELLY, NATALY – RAY, REBECCA – DEPALMA, DONALD A. 2011: From crawling to sprinting. Community translation goes mainstream. – *Linguistica Antverpiensia* 10 s. 75–94.
- KOLEHMAINEN, LEENA – KOSKINEN, KAISA – RIIONHEIMO, HELKA 2015: Arjen näkymätön kääntäminen. Translatorisen toiminnan jatkumot. – *Virittäjä* 119 s. 372–400.
- KOSKELA, MERJA 2015: Kielitietoisuus ja kielikäsite tilanteisen kääntämisen käytänteitä ohjaavina tekijöinä. – *Virittäjä* 119 s. 413–421.
- KOSKINEN, KAISA 2013: Johdanto. Tampere translationaalisenä tilana. – Kaisa Koskinen (toim), *Tulkattu Tampere* s. 11–29. Tampere: Tampere University Press.
- 2014: Tunteella ja tuttavallisesti. – Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen (toim), *Kieli verkossa. Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen* s. 127–147. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KRINGS, HANS P. 1986: *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht. Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern*. Tübingen: Narr.
- KUJAMÄKI, PEKKA – PALOPOSKI, OUTI 2015: Sujuvasti suomesta saksaan kääntävä konekirjoittajatar saa paikan heti. Historian näkökulma kääntäjyyteen ammattina tai tehtävänä. – *Virittäjä* 119 s. 342–371.
- LATOMAA, SIRKKU 2013: Tamperelaiskoulujen translationaaliset käytänteet. – Kaisa Koskinen (toim.), *Tulkattu Tampere* s. 211–242. Tampere: Tampere University Press.
- LAURÉN, CHRISTER – MYKING, JOHAN – PICT, HERIBERT 1997: *Terminologi som vetenskapsgren*. Lund: Studentlitteratur.
- LOPONEN, MIKA 2015: Lori Thicke – Kääntäjät ilman rajoja. – *Kääntäjä* 2/2015 s. 29–30.
- MCDONOUGH DOLMAYA, JULIE 2011: The ethics of crowdsourcing. – *Linguistica Antverpiensia* 10 s. 97–110.
- MEIER, PATRICK – MUNRO, ROBERT 2010: The unprecedented role of SMS in disaster response. Learning from Haiti. – *SAIS Review* 30 s. 91–103.
- MESIPUU, MARIT 2012: Translation crowdsourcing and user-translator motivation at Facebook and Skype. – *Translation Spaces* 1 s. 33–53.
- MEYER, BERND – PAWLACK, BIRTE – KLICHE, ORTRUN 2010: Family interpreters in hospitals. Good reasons for bad practice? – *mediAzioni* 10 s. 297–324.
- MORALES, ALEJANDRO – HANSON, WILLIAM E. 2005: Language brokering. An integrative review of the literature. – *Hispanic Journal of Behavioural Sciences* 27 s. 471–503.
- MUNRO, ROBERT 2010: Crowdsourced translation for emergency response in Haiti. The global collaboration of local knowledge. Plenaariesitelmä työpajassa AMTA 2010 Workshop – Collaborative Translation: technology, crowdsourcing, and the translator perspective.

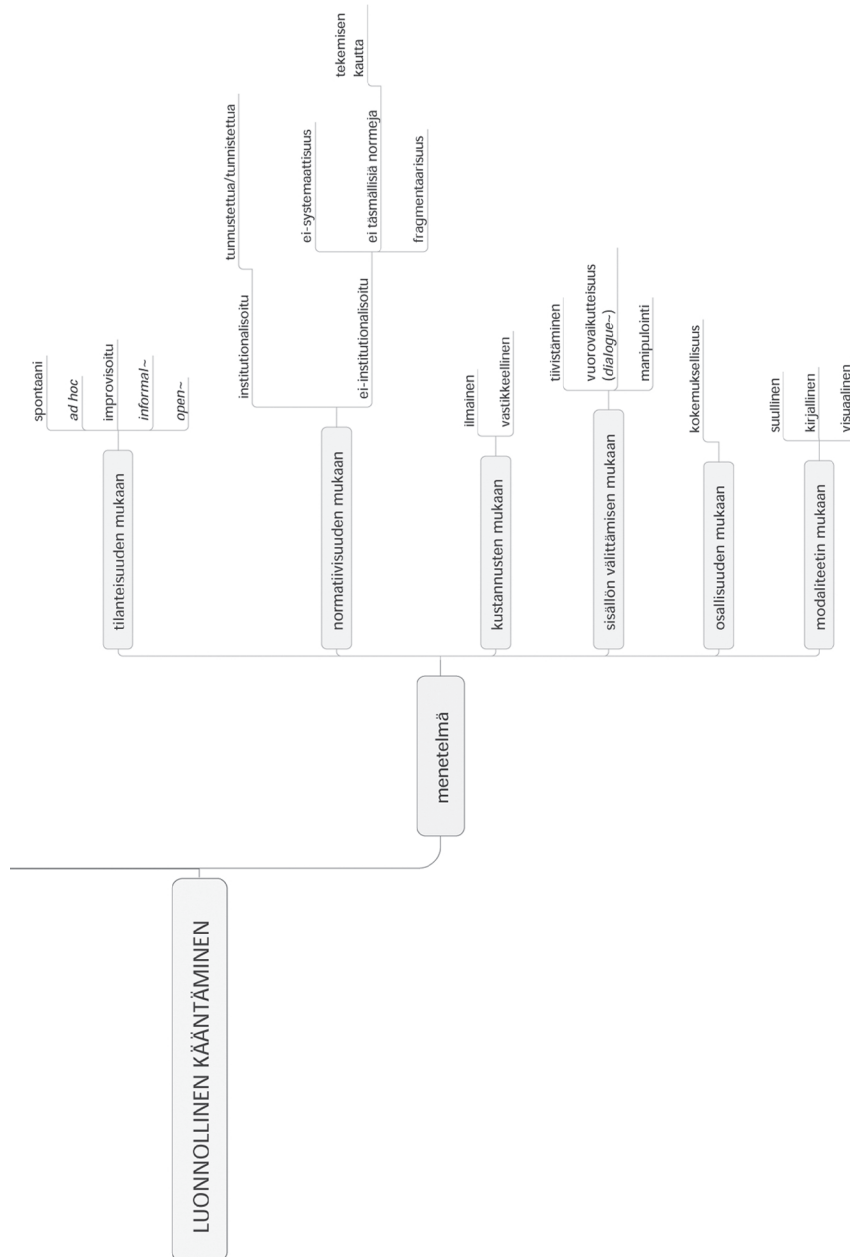
- Denver 31.10.2010. <http://amta2010.amtaweb.org/AMTA/papers/7-01-01-Munro.pdf> (26.6.2015).
- NIEMINEN, TOMMI 2011: Retorisia siirtoja ja metodologisia ongelmia crowdsourcing-lokalisoinnin tutkimuksessa. – *MikaEL* 5 s. 1–14.
https://sktl-fi.directo.fi/@Bin/85393/Nieminen_MikaEL2011.pdf (29.6.2015).
- 2015: Kääntämisen sisäkkäisesti etenevät ympyrät. Esitelmä XIII Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumissa. Helsinki 11.4.2015.
<http://www.papers.legisign.org/presentations/nieminen2015b.pdf> (5.8.2015).
- NORNES, ABÉ MARK 1999: For an abusive subtitling. – *Film Quarterly* 52 s. 17–34.
- NUOPPONEN, ANITA 1994: *Begreppssystem för terminologisk analys*. Acta Wasaensia 38 Språkvetenskap 5. Vaasa: Universitas Wasaensis.
- 2000: Satelliter och system – att integrera begreppssystem i terminologiarbetet. – Anita Nuopponen, Birthe Toft & Johan Myking (toim.), *I terminologins tjänst. Festskrift för Herbert Picht på 60-årsdagen* s. 128–145. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- 2003: Käsiteanalyysi asiantuntijan työvälineenä. – Merja Koskela & Nina Pilke (toim.), *Kieli ja asiantuntijuus* s. 13–24. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
- 2009: Käsiteanalyysiä käsiteanalyysistä. Kohti systemaattista käsiteanalyysiä. – Mona Enell-Nilsson & Niina Nissilä (toim.), *Kieli ja valta*. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisuuden tutkijaryhmän (VAKKI) julkaisut 36 s. 308–319. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- NUOPPONEN, ANITA – PILKE, NINA 2010: *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts.
- O'BRIEN, SHARON 2011: Collaborative translation. – Yves Gambier & Luc van Doorslaer (toim.), *Handbook of translation studies vol. 2* s. 17–20. Philadelphia: John Benjamins.
- O'HAGAN, MINAKO 2008: Fan translation networks. An accidental translator training environment. – John Kearns (toim.), *Translator and interpreter training. Issues, methods and debates* s. 158–183. London: Continuum.
- 2009: Evolution of user-generated translation. Fansubs, translation hacking and crowdsourcing. – *The Journal of Internationalisation and Localisation I* s. 94–121.
- 2011: Community translation. Translation as a social activity and its possible consequences in the advent of Web 2.0 and beyond. – *Linguistica Antverpiensia* 10 s. 11–23.
- ORREGO-CARMONA, DAVID 2014: Using non-professional subtitling platforms for translator training. – *Rivista internazionale di tecnica della traduzione* 15 s. 129–144.
- ORELLANA, MARJORIE FAULSTICH 2009: *Translating childhoods. Immigrant youth, language, and culture*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- ORELLANA, MARJORIE FAULSTICH – DORNER, LISA – PULIDO, LUCILA 2003: Accessing assets. Immigrant youth's work as family translators or 'para-phrasers'. – *Social Problems* 50 s. 505–524.
- ORELLANA, MARJORIE FAULSTICH – REYNOLDS, JENNIFER – DORNER, LISA – MEZA, MARÍA 2003: In other words. Translating or 'para-phrasing' as a family literacy practice in immigrant households. – *Reading Research Quarterly* 38 s. 12–34.
- PÉREZ-GONZALÉZ, LUIS – SUSAM-SARAEVA, ŠEBNEM 2012: Non-professionals translating and interpreting. Participatory and engaged perspectives. – *The Translator* 18 s. 149–165.
- PILKE, NINA 2000: *Dynamiska fackbegrepp. Att strukturera vetande om handlingar och händelser inom teknik, medicin och juridik*. Acta Wasaensia 81, Språkvetenskap 15. Vaasa: Universitas Wasaensis.

- PYM, ANTHONY 2011: Translation research terms. A tentative glossary for moments of perplexity and dispute. – Anthony Pym (toim.), *Translation research projects* 3 s. 75–110. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
http://isg.urv.es/publicity/isg/publications/trp_3_2011/pym.pdf (26.6.2015).
- PÖCHHACKER, FRANZ 2000: Dolmetschen – ein Kinderspiel. Eine klinische Fallstudie. – *TEXTconTEXT* 14 s. 153–179.
- RAJIĆ, KRISTINA 2008: ”Die Familienaußenminister”. Kinder als Sprach- und Kultur-mittlerInnen – eine empirische Erhebung. – Nadja Grbic & Sonja Pöllabauer (toim.), *Kommunaldolmetschen / Community Interpreting. Probleme – Perspektiven – Potentiale* s. 131–170. Berlin: Frank & Timme.
- RESCHER, NICHOLAS 1970: On the characterization of actions. – Myles Brand (toim.), *The nature of human action* s. 247–254. Illinois: Scott, Foresman & Co.
- SCHOUTEN, BARBARA – ROSS, JONATHAN 2012: Informal interpreters in medical settings. A comparative socio-cultural study of the Netherlands and Turkey. – *The Translator* 18 s. 311–338.
- SECARĂ, ALINA 2011: R U ready 4 new subtitles? Investigating the potential of social translation practices and creative spellings. – *Linguistica Antverpiensia* 10 s. 153–171. *Sosiaalisen median sanasto*. TSK-julkaisusarja 40. Helsinki: Sanastokeskus TSK 2010.
http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Sosiaalisen_median_sanasto.pdf (16.6.2015).
- THICKE, LORI 2015: Using language to save lives. Plenaarisitelmä XIII Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumissa. Helsinki 10.4.2015.
- TOURY, GIDEON 1986: Natural translation and the making of a native translator. – *TEXTconTEXT* 1 s. 11–29.
- 2012: *Descriptive translation studies – and beyond*. Korjattu laitos. Amsterdam: John Benjamins.
- TRICKETT, EDISON J. – SORANI, SANDRA – BIRMAN, DINA 2010: Towards an ecology of the culture broker role. Past work and future directions. – *mediAzioni* 10 s. 88–104.
- TSE, LUCY 1995: Language brokering among Latino students. Prevalence, attitudes, and school performance. – *Hispanic journal of behavioral sciences* 17 s. 180–193.
- TUOMELA, RAIMO 1989: *Human action and its explanation. A study on the philosophical foundations of psychology*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.
- VALDÉS, GUADALUPE – CHÁVEZ, CHRISTINA – ANGELELLI, CLAUDIA 2002: A performance team. Young interpreters and their parents. – Guadalupe Valdés (toim.), *Expanding definitions of giftedness. The case of young interpreters from immigrant communities* s. 63–98. New York: Routledge.
- Vältä väärinkäsityksiä – käytä tulkkia. Tulkin käytön lyhyt oppimäärä. Vastaanottava Pohjois-Savo -hanke 2011.
<http://www.iisalmi.fi/loader.aspx?id=129702b2-64a4-4fof-87a8-3329bofi5349> (8.5.2015).
- WEISSKIRCH, ROBERT S. 2010: Child language brokers in immigrant families. An overview of family dynamics. – *mediAzioni* 10 s. 68–87.
- VON WRIGHT, GEORG 1963: *Norm and action*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Kirjoittajien yhteystiedot:
 etunimi.pilke@uva.fi
 etunimi.kolehmainen@uef.fi
 etunimi.penttila@uef.fi

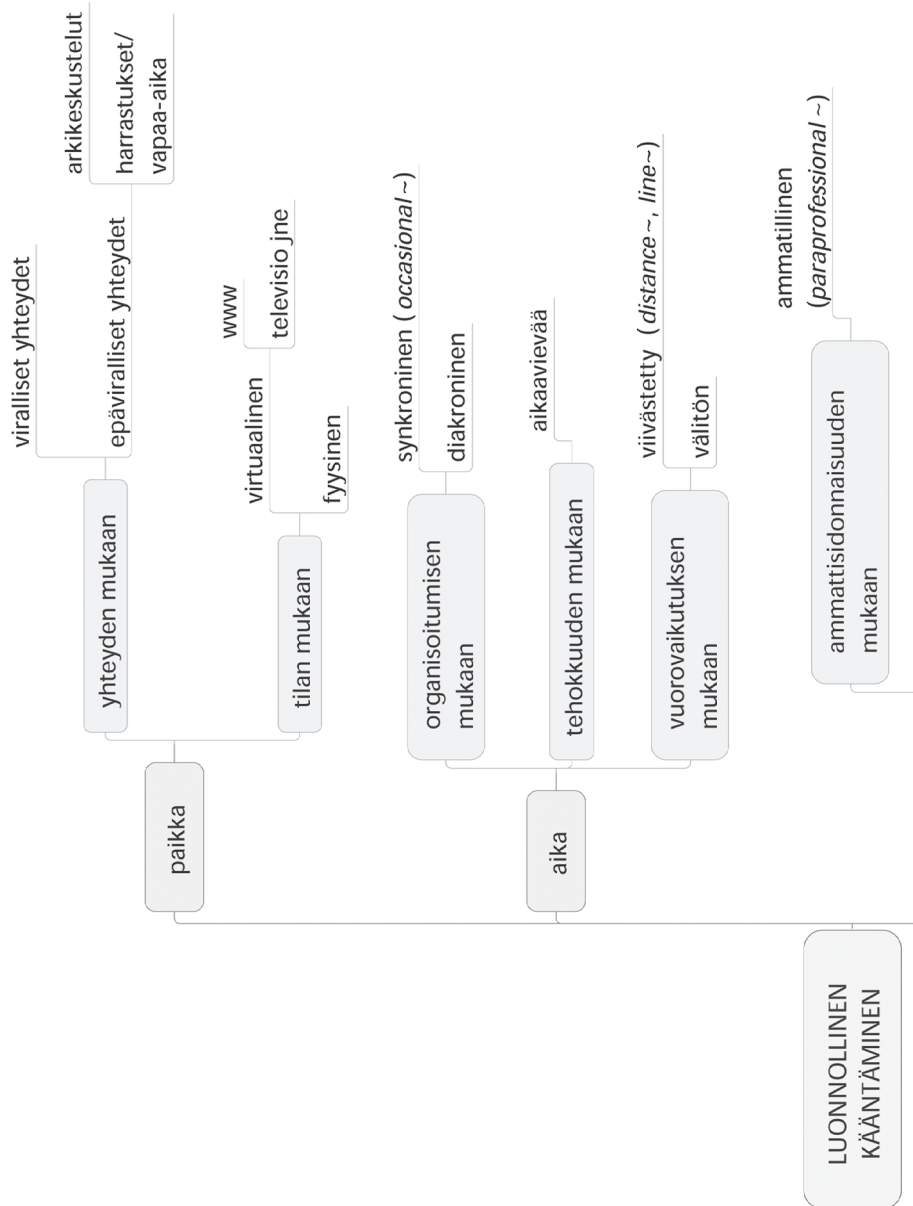
Liite 1

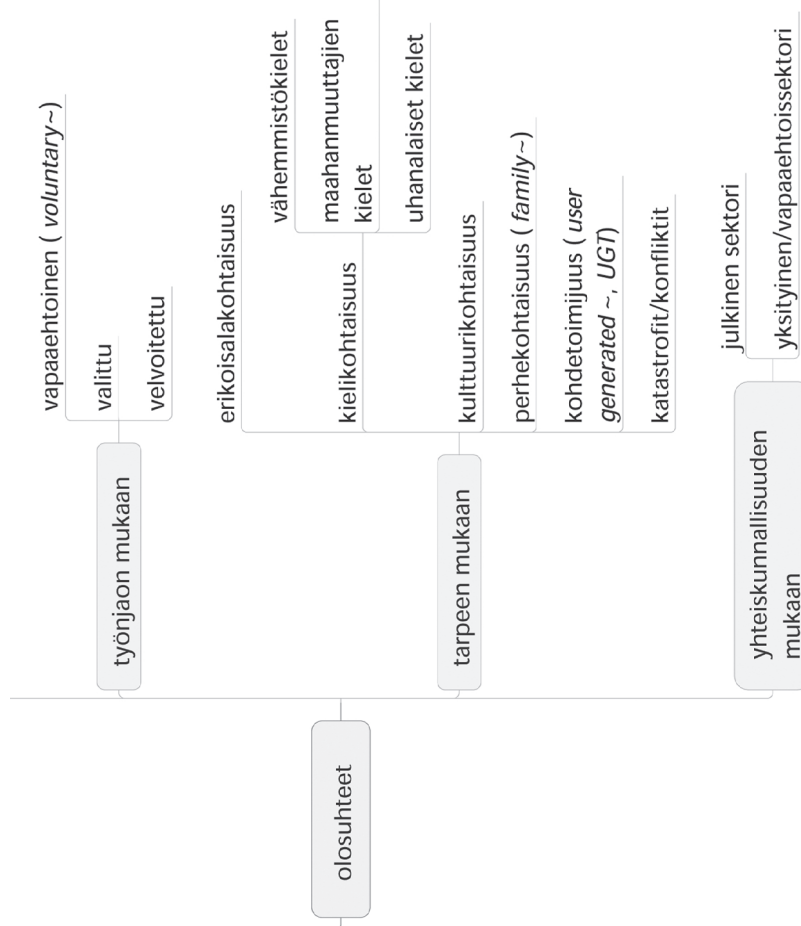

Kuvio 1.
 Luonnollinen kääntäminen: käsitepiirretyypit toimija, tavoite/tulos ja menetelmä.

Liite 2

Kuvio 2.

Luonnollinen kääntäminen: käsitepiirretyypit olosuhteet, aika ja paikka.